

amellyel az Én rendelkezik a világban. Az eszköz azt teszi, amit akarok, csak meg kell érintenem. Én vagyok Aladin, és az iPhone a csodalámpám.

Egyesek nyilvánosan felmutatták, hogy hová vezet ez a folyamat: Edward Snowden, az állam első számú ellensége, vagy a szoftver-úttörő Jaron Lanier. Olyan regényírók, mint Dave Eggers vagy Gary Shteyngart, horror-panorámákat írtak a szép új világról. Hogy lehet az, hogy mindezen figyelmeztetések ellenére nincs említésre méltó tiltakozás?

Az olyan médiatársadalmakban, mint a miénk, közléseket a rettenet minden formáját – de a rettenet nem válik valóságos érzetté. Látjuk a Holnapután (The Day After Tomorrow) c. filmet, ennek ellenére nem érezzük olyan nagy fenyegetésnek az éghajlatváltozást, mint amekkora szerintem. Ugyanez érvényes a világhálón zajló adatgyűjtésre; lehet, hogy valakinek kellemetlen érzést okoz, de a fenyegetés elvont marad. Az ember mindent változatlanul csinál tovább, amíg be nem következik a katasztrófa. Amíg be tudok vásárolni a vegetárius szupermarketben, amíg biztosítva van a munkám és a nyári szabadságom, addig rendben van az életem. Arról a kérdéstről, hogy ki mi mindent csinál az adataimmal, ráérek majd akkor gondolkodni, ha valami rossz történik.

És létezik az a nyelv, amely leképezi ezt az kiszolgáltatottságot – azaz a „politikai korrektség” nyelve. Ennek a korrektségnek a világában minden ember független, teljes értékű és egyenlő. Mit jelent ennek az erény-nyelvnek a diadalmenete?

Ha nem követem a politikai korrektség nyelvének tilalmait, akkor támadhatóvá teszem magam. Hiszen olyan helyzetben vagyunk, amely történelmileg nézve totálisan új. Egyetlen kijelentésünk sem merül feledésbe; mert mihelyt fölbukkan a világhálón, történelem nélkülivé válik. Harminc évvel ezelőtt tett kijelentések ma – megváltozott normatív feltételek között – katasztrófális, sőt egyenesen bűnös állításoknak tűnnek. Éppen ez változtatja meg az elmondható valóság terét, és ezzel az elgondolható valóság terét is. Azaz: a világháló arra kényszerít minket, hogy óvatosak legyünk, minden irányban kockázatokkal számoljunk, és ezzel öncezúrára kényszerít.

Vonatkozik-e önre is?

Én hajlamos vagyok arra, hogy pimasz kijelentéseket tegyek, nyilvános rendezvényeken is. De egy idő óta

bizonyos pillanatokban megálljt parancsolok magamnak. Például előadásaimban vagy vitákban nagyon szívesen próbálok ki egyes gondolatokat, és ez segít nekem abban, hogy tovább pontosítsam azokat, kitapasztaljam, érnek-e valamit, avagy jobb lenne elvetni őket. De ennek a „próbagondolkodásnak” a tere időközben korlátozottá vált, mert garantáltan ül a közönség soraiban egy önjelölt rendőr, és közbelép.

Tudna konkrét példát mondani?

Egy pódiumbeszélgetésen összehasonlítottam a mai megfigyelési technikákat azokkal, amelyeket a Gestapo alkalmazott. Azután szó szerint ezt mondtam: „A mai megfigyelési lehetőségekhez mérten a nemzetiszocializmus idején könnyű séta volt az élet.” Ekkor jelentkezett valaki, és felháborodottan felszólított, hogy kérjek bocsánatot. „Miért?”, kérdeztem. Mire ő: „Ön kigúnyolja a nemzetiszocializmus áldozatait.” Ami persze tiszta ostobaság, hiszen évtizedeken át dolgoztam a holokauszt témáján. A politikai korrektség itt utólagos ellenállási cselekvésként csapódik le, de átalakítja annak a terét, ami most elmondható. Még ha most ironizálok is: Az ilyen élményeket nem felejtí el az ember. A politikai korrektség azonban az internet révén válik igazán veszélyessé, mivel ott mindenki azt mondhat, amit akar.

Autonómia – Védőbeszéd c. könyvében ön tizenegy útmutatással magyarázza el, mi a teendő. Elvileg arra megy ki az egész, hogy gyakoroljuk a „világháló-bőjtöt”. Ön személy szerint hogy áll ezzel?

Nincs okostelefonom, és sosem fogok beszerezni. És még ha most arra buzdítanak is minket, hogy csak mobiltelefonnal vagy kártyával fizessünk, én továbbra is készpénzzel fogok. Mert a hiánytalan följegyzése annak, hogy miért adok ki pénzt, ez úgyszólván a totális megfigyelés végső fokozata. És ha valahol százszor is azt mondják, hogy ott nem fizethetek készpénzzel, ragaszkodom hozzá. Ez ugyanis jogilag megalapozott. Másfelől persze el kell gondolkodni a tiltkozás formáiról. Ezt egyáltalán nem lehet elkerülni. Civiltársadalmi tiltakozásokkal kell föllépni a konszernnek, és magától értetődően az állami intézmények túlkapasai ellen is. Mert teljesen elképzelhetetlen, hogy önszántukból fogják elhagyni a terepet.

Brigitte Neumann

Forrás: Publik-Forum, 2015/9

A tökéletes gép a mérce

Egy neves okostelefon-előállító ezzel a szlogenrel reklámozza termékét: „Érintés nélkül működik!” Az ujjnak már csak könnyedén lebegnie kell a okostelefon felszíne fölött. Többé nem szükséges azt megérinteni. Az eredmény: Nincs többé az emberi bőr okozta, kínos zsír- és kozmofil felhasználati terület. – Magasan technicizált társadalmunkban mily hatalmasak azok az erők, amelyek egyre inkább ki-

küszöbölnek és virtuálisan fölöslegessé teszik létezésünk testi mivoltát!

„Nem is tudom, hogy képes vagyok-e rá”, mondja a lányom a gyártó cég reklámígéretére utalva, „biztos vagyok abban, hogy az ujjam érinteni akarja a okostelefont.” Nem kell-e erőszakot vennünk magunkon, ha valamit nem tudunk vagy nem szabad megérintenünk? Például egy múzeumban nem jelent-e szinte testi kint, amikor egy szo-

bor előtt állva a „Kérjük, ne nyúljon hozzá!” feliratú táblácskát olvassuk, és így féken kell tartanunk a testi kapcsolatfelvétellel irányuló emberi szükségletünket?

A fitness-központban, ahová járok, nem régen reklámajándékot kaptam egy kis dezodorspray alakjában. Amikor elolvastam a feliratát – „Csúcsteljesítményű dezodor: 72 órás védelem az izzadságtól és a testszagtól” –, először mosolyog-

nom kellett. Három nap szagmentesen, kínos testnedvek kiáramlása nélkül, remek! De azután gondolkodóba estem ama dinamika miatt, amellyel ki akarják oltani testünket, illetve mindazt, ami kínos lehet benne.

Azt a lányt – vagy éppen fiút –, aki ma még hónalj- vagy lábszörzettel jelenik meg az uszodában vagy egyáltalán nyilvános helyen, az a veszély fenyegeti, hogy a többiek gúnyolódásának teszi ki magát – mintha éppen most rontott volna ki a dzsungelből. A tiszta bőr és a szörzelen meztelenség annak a valóságnak a jelképévé vált, amely a szerint ítéli meg az embereket, mennyire képesek „házasítani” a testüket – örökösen aggódva amiatt, hogy ami emberi, ami természetes, mégiscsak utat tör magának, a dezodorok, a parfümök és a borotválás ellenére.

Günther Anders filozófus már az 1960-as években „az ember elavultságáról” beszélt. Úgy vélte, hogy a növekvő technizálódás korában az ember már nem viseli el, hogy testből és vérből álló, bőrrel és szőrrel ellátott lény. Ezért aztán irigylit a gépet, és egyre hasonlóbba akar válni hozzá: olyan ragyogóvá, szörzelen, szagtalaná és ráncatlanná. Az ember így óhatatlanul irigységet érez a gép iránt, annak tökéletes külső megjelenése miatt. A gépnek

semmi miatt nem kell szégyellnie magát. Az ember azonban – úgy, ahogyan Isten megteremtette – elavult abban a környezetben, amelyben minden csillogóan-villogóan tökéletes. Az ember szenved ettől az összehasonlítástól, és nyomás alatt érzi magát – hogy olyanná váljon, mint a gépek.

A (tökéletes) test istenítése és a kínos testi dolgok leértékelése ugyanannak az éremnek két oldala. Az új okostelefon pontosan ezt a kettőséget tükrözi: beleilleszkedik azon emberi kísérletek sorába, amelyek arra irányulnak, hogy tagadjuk és kerüljük a test és a valóság érintkezését, amikor az szégyenletessé vagy nagyon is természetessé válik. Mert az okostelefonnak – ennek a bálványának – nem szabad bepiszkolódnia.

Érintés nélküli működés...? Érintések nélkül az ember megbetegszik. Jézus és az akkori emberek közötti találkozások egyik különlegessége volt, hogy Jézus hozzájuk nyúlt, és ezzel enyhítette az ember egyik vágyát: hogy valóban „megérintsék”, a szó kettős értelmében.

A János-evangéliumban ez áll: „Az Ige testté lett.” Ez azt jelenti: Isten testivé válik. És ezzel igent mond teremtményei testiségére, ennek minden következményével, például azzal is, hogy Jézus „vérrel verítkezett” a Getszemáni-kertben.

Rám nem hat az a klasszikus ösztönzés, hogy teológusként lepcsőkondíazzam a szép dolgok és a szép látszat világát (vagyis „mindazt, ami szórakoztat”). Ez keresztény nyavalygás lenne. Ellentmondásra az a (lelkipásztorként is ismételt) tapasztalat ingerel, hogy nem kevés ember végtelesen szenved annak az emberképeknek a nyomásától, amely miatt már nem engedhet meg magának semmiféle gyöngeséget és kínos dolgot. Az ember által készített termékek nem „ártatlanok”, mert megteremtik maguknak – akárcsak egy csúcsteljesítményű dezodor – a hozzájuk illő embert. Csakhogy életünk épenséggel gyöngeségekből is áll. És e gyöngeségek közül nem egy a testünkkel kapcsolatos: például idősödünk és betegesebbekké válunk. Isten azonban „testté” válik, hogy semmilyen kínos dolog ne fosszon meg minket emberi méltóságunktól.

„Kérem megérinteni!” Ez lenne az én dacos felhívásom. Az én antiszlogenem!

Jörg Heimbach

A szerző 1960-ban született, evangélikus lelkész.

Forrás: Publik-Forum, 2013/13

A Facebook-jelenség avagy: Vágyakozás a személyességre

A LAKOSSÁG SZÁMÁBAN MÉRVE Ázsia és Afrika után a Facebook-használók világméretű közössége lenne a harmadik legnagyobb földrész. Természetesen nem a valóságban, csak virtuálisan, a képernyőn. De ez a „csak” ma már nem érvényes: gyakran úgy tűnik, hogy a virtuális világ reálisabbá vált, mint a valóságos élet. Úgy látszik, a Facebook és más közösségi oldalak olyasmit adnak nekünk, amitől a valódi élet megfoszt minket. Különböztet mi ösztönöznék az embert arra, hogy Facebook-oldalán kitergesse magánügyeit, amelyek később nehéz helyzetekbe sodorhatják, mivel már nem lehet törölni őket?

Annak, hogy a Facebook-közösség elképesztő módon nyolcszáz millió aktív felhasználóra növekedett hét év alatt, van valami köze ahhoz a vágyakozásunkhoz, hogy

legyen valaki, aki annak az embernek tekint minket, aki vagyunk. Ezt a vágyakozást korábban viszonylag átfogóan kielégítették a vallási közösségek, ma azonban, legalábbis a keresztény egyházak, csak csekély százalékát érik el a fiatalabb nemzedékeknek. Az olyan bibliai ígéretek, mint hogy „Ne félj, neveden szólítottalak, enyém vagy” (Izajás 43,1), már alig-alig ismertek, és annak mélyeséges tudatával, hogy életben-halálban Isten keze óv minket, mindenekelőtt nagyszüleim nemzedékében találkozom. Pedig annak tudása, hogy létezik valaki, aki tudja, mi mozgat engem, és akinek nem mindegy, hogy élek-e, vagy sem, a hívők igazi kincse!

Manapság ellenben a lehető leg-
rövidebb időn belül elutazhatunk a föld legtávolabbi pontjaira, de közben nem vagyunk biztosak abban,

hogy erről valóban tudomást vesz-e valaki. Ekkor segíthet, ha legalább a világhálón nyomot hagyunk.

Néhány hónappal ezelőtt Bangkokban jártam, és elképedtem, hogy szinte minden internet-kávézóban ott ültek a legkülönfélébb nemzetiségű turisták, és üzentek a Facebook-oldalukon. Úgy tűnt, számukra fontosabb jelen lenni a virtuális világban, mint bőrükön érezni a monszunesőt, vagy órákon át kószálni Bangkok utcáin.

A FACEBOOK MILLIÓK ÉLETÉBEN változtatott meg valamit: a korábbi magánélet egy része eltolódik egy olyan virtuális térbe, amely családi lakószoba látszatát kelti – idővonnallal, üzenőfallyal, fényképalbumokkal és tréfás „bökdösésekkel”. Aki „barátságban akar lenni” velem, azt sugallja, hogy érdeklődik a sze-